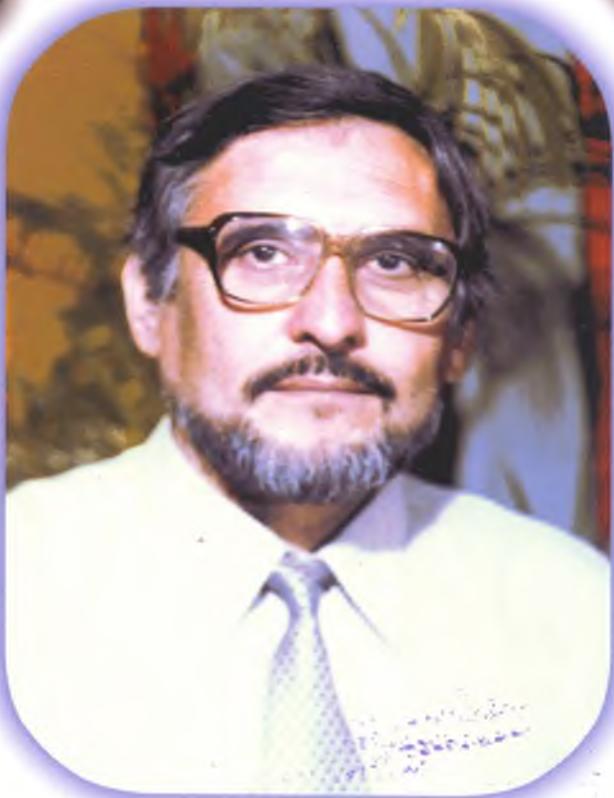

Абдурофебъ Рабизода

ОРИЁДАУХТАР
❀
ДЕВАШТИЧ

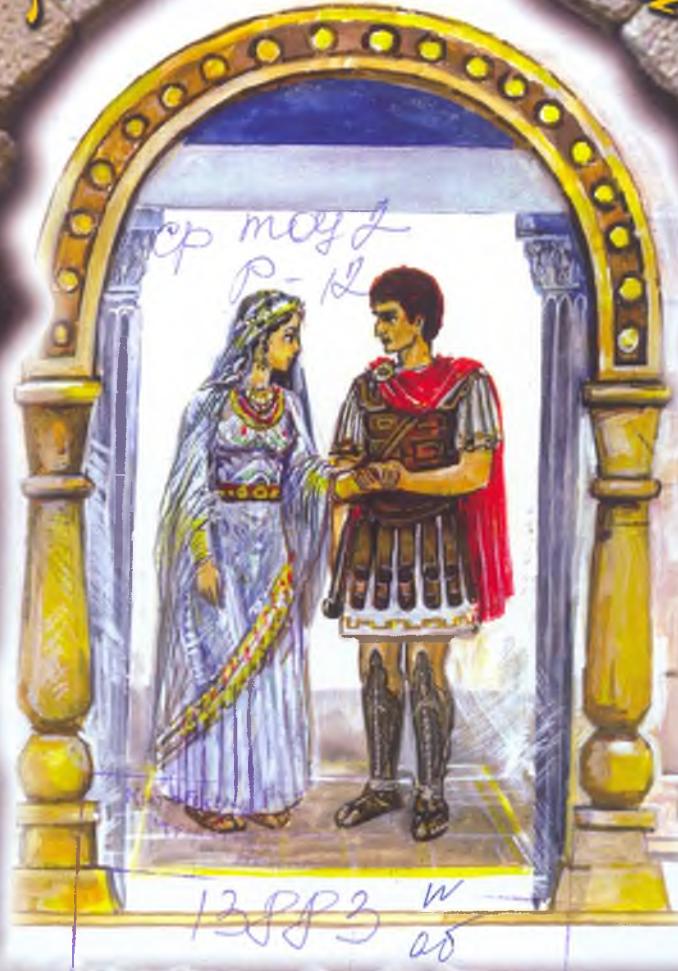

*Дүсстүү арцманы
ва үйлписаны!*

Кишиңи азими өар түүфонхори
табрих озмүңдөшүнүү мүллати
кәдим ба сохмы мурод бирасонаа!

Шераки Ориён

Абдурофебъ Рабизода

ОРИЁСУХТАР

ДЕВАШТИЧ

ТЧБ «Истикбол»

2008

ОРИЁДУХТАРЕ,

КИ БАРОЯШ ҲАФТ ШАҲРИСТОН СОХТА ШУД

Ишхиди (шоҳаншоҳи) Суғдро, яъне Спитамонро шоҳ Искандари Мақдун шикаст бидод, пасон боиси кушта шудани вай гардид.

Вале яке аз наздикон ва лашкаркашони Искандар, яъне Слефи юнонӣ яке аз духтарони Спитамони шикастхӯрдаро ба занӣ бихост.

Аз ин рафтори Слеф на ҳама ҳамяроқони вай розӣ буданд, балки кину ғазаби саҳт гирифтанд нисбати вай.

Фақат Слеф аз суғдиҳуҳтари писандидаи дили худ даст кашида наметавонист.

Искандару лашкараш баъди пирӯзӣ ва чирадастии худ дар Суғдзамин азми кишвари Ҳиндустон карданد ва аз он ҷо дар бозгашт ҷониби Мақдун, яқинтараш дар Бобулистон, Искандари Мақдун ба маризии шадид гирифтор гардид ва беногаҳ аз ҳаёт ҷашм пӯшид.

Бе сарвар мондани мақдунихо қавму ҳалқои тасарруфкардаи онҳоро шерагир намуд ва нерӯву ғайрат бахшоид ва хоса суғдиёни шикастхӯрда ва гӯё аз ҳама бештар заифшуда, аз ҳама пеш муборизаро шурӯъ карданд барои раҳой ёфтани аз истилои мақдун ва аз ин қарибони Искандар ошуфта шуда, ҳатто ба қаҳру ғазаби зиёд омада, ҳар яке зан, ё сарбоз, ё хизматгори суғдизода, ки дошт, аз баҳраш баромад, балки намоишкорона, пеши назари ҳамагон, онҳоро бо дастони худ сар зад, пора кард, аз миён бардошт...

Мақдунихо гӯё дигар ба ягон суғдизод раҳму шафқат карданӣ набуданд.

Фақат Слефи юнонӣ буд, ки зани худ, яъне духтари Спитамони суғдиро, на танҳо накушт, на танҳо аз даргоҳаш наронд, балки аз он, рақибонаш варо куштанӣ буда, эмин бидошт.

Барои он, ки бонуи азизи дилаш, дер ё зуд, аз дasti ину он кушта нашавад, Слефи юнонӣ ҳамсари ҳудашро, ҷанд моҳе, дар ғоре пинҳон кард ва шабонаҳо, ки мақдунихо ба ҳоб мерафтанд ва дар олам ҷонзоди дигар бедор намемонд, зери пардаи тира ҳудашро ба дараи пурпечу тоби тӯлонӣ, ки паси ҳарсанҷҳои бешумору азимаш ғоре буд ва он ҷо азизи дилаш мезист, мерасонид, таҳтасонги азими даҳони горро яқтарафа карда, ворид мешуд ва барои маҳбуби дилаш ғизо ва маводи зарури дигар мерасонид ва гар имкон бошад бо ӯ соате ҷанд дар сӯҳбату меҳрубонӣ мешуд...

Вале боре, ки Слеф ҷониби ин дара ва ин ғор мерафт, мақдунихо аз думболаш афтода буданд ва чун Слеф дар ниҳоят онҳоро пай бурда, самти рафташро дигар кард, онҳо ҳуҷум оварда, варо заҳмӣ намуданд, вале Слеф ҷойи пинҳоншудаи суғдивони азизи дилашро барои рақибонаш ошкор накард, ҳарчанд, аз танаш хун метаровид ва метаровид.

Мақдунихо Слефи аз хунравӣ беҳолшударо, ниҳоят, партофта рафтанд ва хостанд марди гирифтори ишқи духтари бегона ин ҷо ҷон ба ҷаббор супорида бошад.

Слеф ҳам аз ҳуш рафта буд қайҳо...

Суғдидухтар ин шаби ваъдагӣ аз наомадани Слеф ҳавотир мешуд ва ташвишу ошуфтагиаш афзун мегашту варо аз ғори ниҳон берун қашидан меҳост, ҳол он, ки ин амал метавонист боиси дастгир шудан ва нобуд гардидани ҳудаш шуда бошад. Зоро дар атроф мақдунихо шинак гирифта буданд.

Аз ин боис имшаб гӯё фавти Слефу суғдидухтари дӯстдоштаи вай фаро мерасид.

...Вале Слеф рўзи дигар чашм кушода, худашро андаруни ғор дарёфт. Зеро суғдидухтари азизи вай дар дили тираи шаб Слефро аз қаъри дара дарёфта, кашида-кашида, пинҳонй, бо сад азобу ранҷ ба ин ҷо, ба паногоҳи худаш расонида тавониста буд ва аз пайи табобати вай талошҳои зиёд ба ҳарҷ медод.

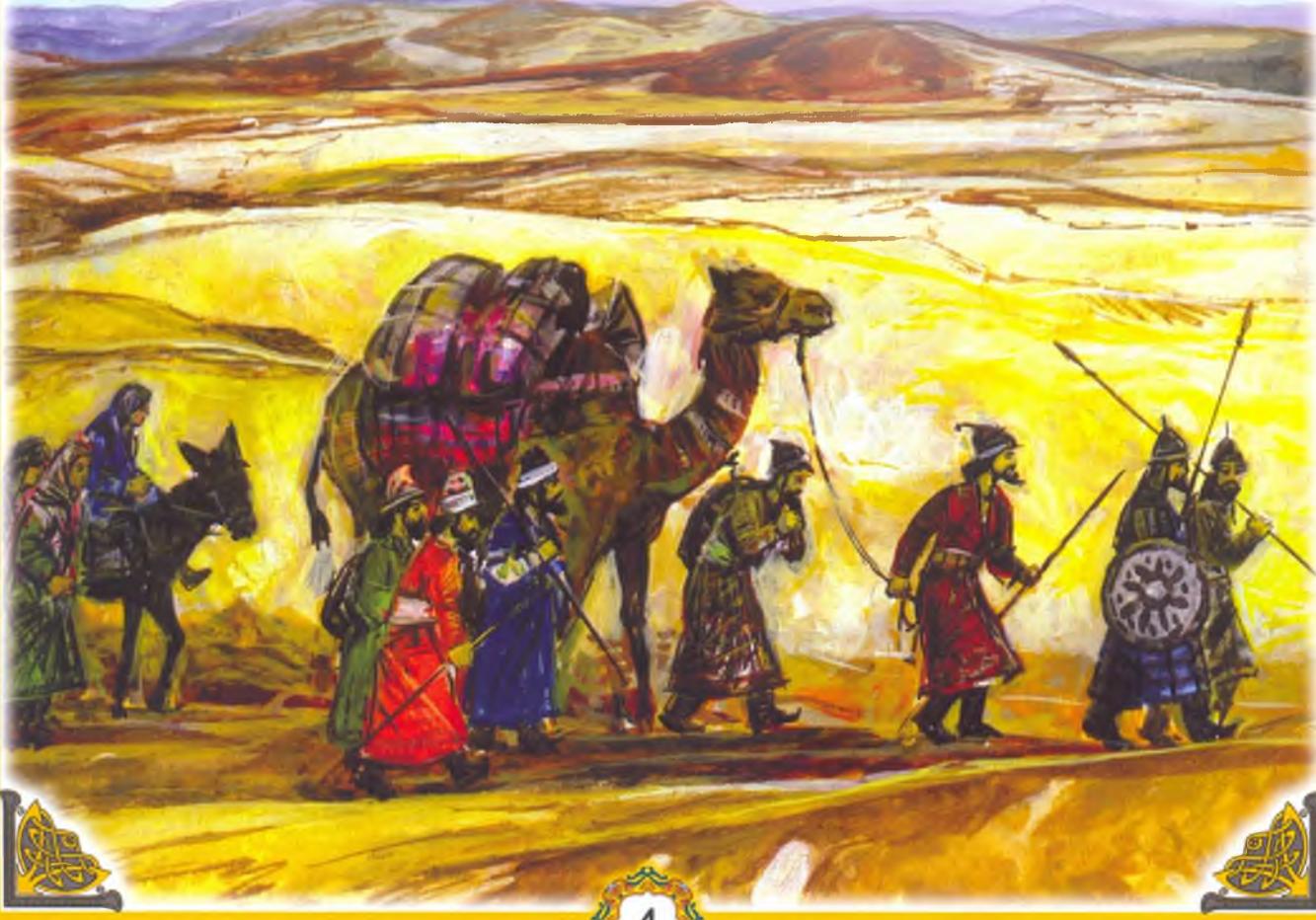
Қисса кӯтоҳ суғдидухтар боиси начоти Слеф гардида буд дар ин бор.

Онҳо ҳарду, ҳамин тавр, ҳар маротиб, ҷони ҳамдигарро бо садоқату фидокории хосае начот мебахшиданд ва боиси идомаи ҳастии яқдигар мешуданд.

Слеф баъди пурра шифо ёфтанаш ҷониби ҳамдиёронаш, яъне ҷониби лашкари Искандар баргашта буд ва гӯё гайри ин дигар илоҷ ҳам наёфта буд.

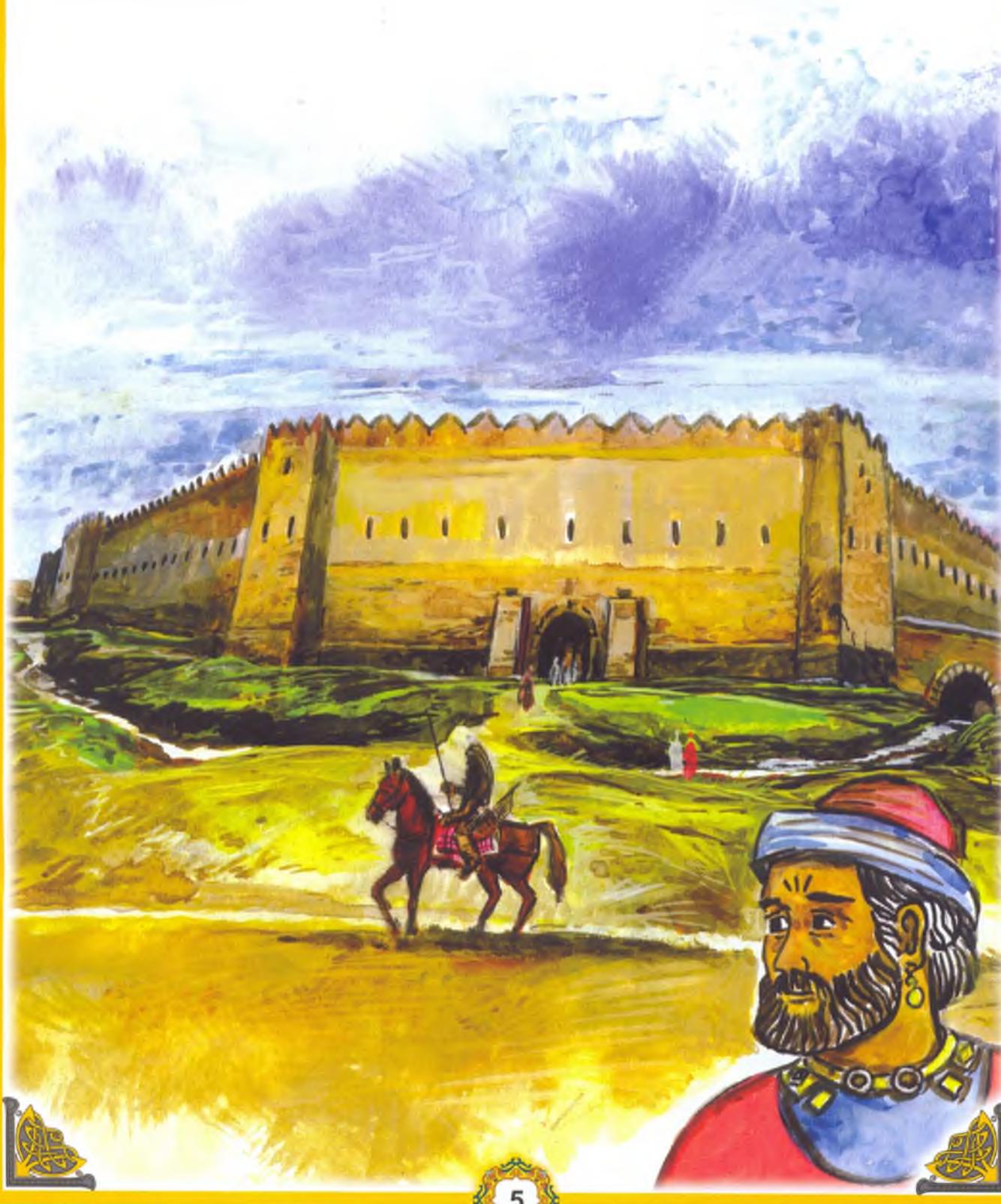
Вале аз суғдизодаи азизи дилаш меҳру муҳаббаташро канда наметавонист, балки ин вучуди пур аз самимият ва беолоишу покро бештар дӯст медошт ва дар дифои вай ҷонашро сипар кардан меҳост. Ҳамон ҷоне, ки ҳамяроқони худаш-мақдунихо несту нобуд карданӣ буданду суғдидухтари пинҳонамал ҳалосӣ ва начот бахшида будаш.

Вале миқдоре аз мақдунихо аз Слеф, ки ба чонибашон баргашта буд, рўй гардонида, варо дар ҳар чо бад мекарданд, носазо мегуфтанд, алайҳаш төғ кашидан ҳам меҳостанд. Ин албатта, барои суғдиухтари пинҳонкардаи вай буд.

Фақат Слеф аз муҳаббати суғдибонуи дилаш даст кашида наметавонист, ки наметавонист.

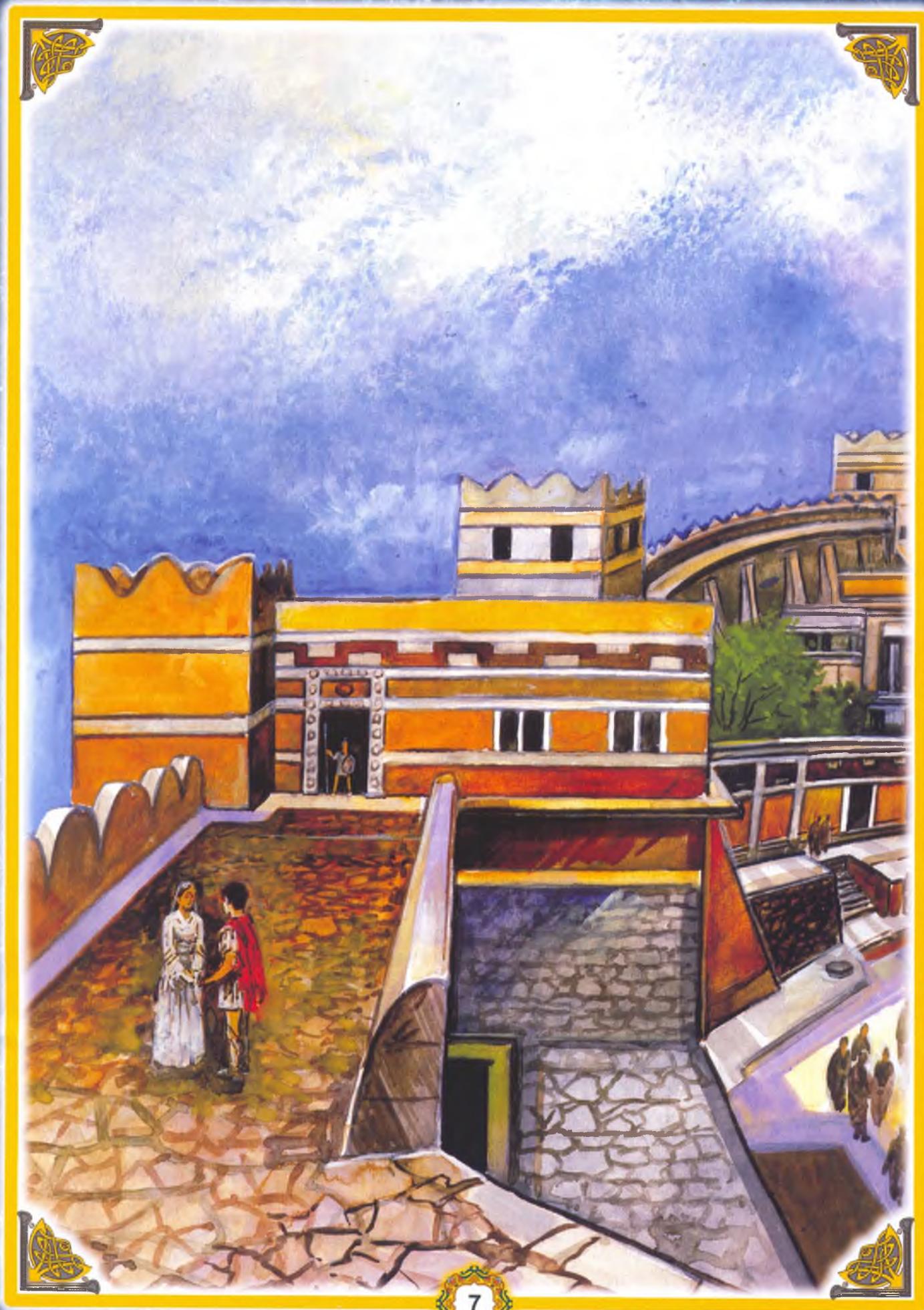
* * * *

...Чун бо гузашти айём кину фитна ва эҳсоси ноҷӯр фурӯ нишаст ва ба чони бонуи сӯғдизод хавфу хатар камтар таҳдид мекард, Слеф ин азизи дилашро аз синаи қӯҳистони пурпеч ва аз дараи ниҳон ва аз гори танги серун берун овард ва минбаъд ҳар кучо мерафт бо худаш мебурд ва ҳастии минбаъдаи худро бе ин бону тасаввур ҳам намекард. Баъдтар ҳатто омади корҳояшро аз ин бону ва аз маслиҳату машварати ҳакимона ва дурандешона ва нозуконаи вай медонист. Зоро дар басо корҳои хайр ва мӯълизабор ва со занда ориёидухтари фидокори оқила барои Слеф роҳнамо ва ҳидоятгар шуда буд.

* * * *

Слеф, ки акнун на танҳо яке аз пешвоён ва роҳбарони лашкар шуда буд, дере нагузашта, аз доротарин нафарони замони худаш гардид ва қисмати умдаи империяи собиқаи Искандар ба итоаташ омад.

Слеф дар ин қитъаи азим, ки акнун ба ихтиёраш буд, ба иморат кардани шаҳристонҳои азим пардохт. Зоро дар дунё, аз ҳама зиёд, ду чизро мепарастид, яке сӯғдизодаи ҳамсараваш ва дигар соҳтану иморат намудани шаҳристонҳои аз ҷиҳати меъморӣ беназирро. Зоро пешаи аслӣ ва собиқаи Слеф ин муҳандиси соҳтмон буд.

Слеф ба шарафи занаш ҳам дар атрофу акнофи кишвари азими худаш ҳафт шаҳристон бунёд кард, ки онҳоро мардум «Ҳафт шаҳри ишқ» ном ниҳода буда, хосатан шаҳри Апама, аз миёни онҳо, тавофовути хос дошт. Шаҳристони Апама бо шаҳомату шукӯҳи боназокат ва мӯъцизабори фасонавӣ бунёд ёфта, амсолаш дар ягон ҷойи олам ба назар намерасид. Слеф ҳам зиёд меҳост шаҳристони мазкур чунин бошад, чунон ки амсоли ҳамсараш дар ягон ҷои дигари дунё набуд ва наҳоҳад будан. Слеф ба ин шаҳристон, ки барои ҳамсараш – ориёдухтари кишвари дуродур иморат карда буд ва ороставу пероста буд ва барои он заҳматҳои зиёд ба ҳарҷ дода буд, номи худи ориёдухтари азизи дилашро бигзошт, яъне номи ҳамсарашро ниҳода буд, яъне Апама. Номи ин тоҷикдухтари сӯғдинажодро ниҳода буд ба шаҳристон. Сӯғдизодае, ки аз ҷонаш бештар дӯст медошт ва асоси давлату дорой ва қуввату нерӯи дилашро аз вай медонист.

Слеф васият ҳам карда буд, ки гар умри худаш ва ҳамсараш Апама рӯзе аз рӯзҳо аз дasti қазову қадар, ба охир расад, онҳоро дар ин шаҳристони муҳаббат – дар шаҳри Апама, паҳлӯи ҳам, андаруни як гӯрхона супорида бошанд... Слеф паҳлӯи ҳамсари азизаш Апама ва дар оғӯши шаҳристоне, ки Апама ном дошт, ба ҳоби ороми абадӣ рафтани буд ва рӯзи Растворе ҳам маҳз аз ин ҷо, ҳамроҳи Апамаи роҳнамо аз нав эҳё ва зинда гардида, ҳамроҳи ин бону ба зиндагии намирандаи баъди рӯзи қиёмат расидани буд ва муҳаббату ҳамзистии навинро, баъди он ҳам бо ҳамсари худаш дар шаҳристонҳои муҳаббатбори биҳишт, ки ҳамсони шаҳристони Апамаи рӯи замин бошад, идома додани буд...

* * * *

...Нишонаҳои шаҳристони азими Апама то замони мо ҳам расида, ки ҳоло дар ҳудуди давлати Сурия монда ва ҳафриёти азими бостоншиносӣ он ҷо солҳои сол идома дорад ва тадқиқоти зиёд олимонро ба натиҷае расонида, ки факат барои муҳаббат ва дар роҳи муҳаббат чунин шаҳристони нодир ва мӯъцизабор бунёд намудан имкон дорад, чунон ки аз ишқи тоҷикдухтари ҳиндузода мачмаи ҳамчунин мӯҳташаму беҳамтои Тоҷмаҳали бузурги Ҳиндустон (маънии «тоҷмаҳал»-ро маҳали тоҷикона ва ё гузари тоҷикон ҳам маънидод кардаанд) арзи ҳастӣ намуд ва он ҳанӯз боиси ҳайрату мафтунӣ ва бастагии мардуми олам гардида.

Ишқ буд, ки чунин оғаридгорӣ карда ва ишқ аст, ки ба чунин оғаридгорӣ ва эҷодкорӣ қодир бошад.

Дили осударо пурмавчи тӯфон мекунӣ, эй ишқ,
Сари бедардро гардуни гардон мекунӣ, эй ишқ.
Вале бо ин ҳама, танҳо туй қонунгари дилҳо.
Ҳар он мушкил, ки худ дорӣ, худ осон мекунӣ, эй ишқ!

Ва ишқ буд, ки нестиро ба ҳастӣ бадал дод ва ишқ аст, ки чизҳои нобудро буд сохта, чунонки ишқи созандай бонуи тоҷик-Апама мардеро бо номи Слефи юнонӣ оғаридгори ҷаҳон кард ва номашро дар ҳошияни китоби таърих нақш бимонд...

ДЕВАШТИЧ

ва пайравони вай

Халифаҳои Димишқ домани империяи аъробро фарроҳ ва паҳно мекарданд. Ва лашкари онҳо шаҳристонҳои азим ва кишвару мамолики гуногунро яке пайи дигар, дар муддати кӯтоҳ, ба тасарруфи худ медаровард, пеш мерафт.

Ва ин то даме идома ёфт, ки лашкари азим ба садде барҳурд ва пешбанд гардид. Ва ин садд давлати Суғд буда. Ҳамон Суғде, ки шоҳроҳи азими абрешишро дар ихтиёраш дошт ва онро танзиму идора мекард.

Набардҳои аз ҳама хунбораву тӯлонии лашкари аъроб бо мардуми маҳаллӣ дар Суғдзамин ба миён биомад ва бистушаш сол идома биёфт.

Ва чунин муқобилияти тӯлонии пуртаззодро лашкари империяи аъроб, боре ҳам ёд надошт.

Ниҳоят баъди набарду талафоти бешумори бешумор ба лашкари хилофат мұяссар гардид, пойтахти Суғд, яъне шаҳристони Самарқандро ба тасарруфи худаш дароварда бошад...

Ва ғалабаи мутлақи лашкари азими аъроб гӯё расида буд ва ҳама чиз барои сүгдиён ва кишвари Суғд гӯё поён пазирафта буд...

* * * *

Бо вучуди ин лашкари аъроб, ҳанӯз аз ҳар нафари мардуми суғд хавфу хатар дошт, аз ин боис, ба ҳар хонадони самарқандӣ сарбозе аз бидавӣ чойгир намуд, то аз зиндагии ин хонавода назорат дошта бошад ва аз қасди ниҳони онҳо пешакӣ оғаҳӣ дарёбад. Ба «ивази ин» «хонаводаи зери назар» маҷбур буд, бидавии назоратчиро аз тамоми васоили зиндагӣ таъмин дошта бошад.

Лашкари аъроб, ба ин ҳама қонеъ нашуда, ба истибдоду зулми шадид гузашта буд ва ба тани мардуми пойтахти Суғд, яъне ба тани самарқандиён тамға мезад, чунон ки бадани аспон ва чорпои дигарро тамға зананд бо оҳани дар оташ сурхкарда. Ба тани суғдоне, ки бо аъроб ҳамкорӣ карданӣ буданд ва ё мекарданد ва ҳатто мазҳаби онҳоро қабул дошта буданд, ҳамчунин тамға мезад бо оҳани тафта, яъне ин маънӣ дошт, ки аъроб суғдонро ғулом ва барда ва моли бевоситаи худаш эълон доштани бошад.

Суғдони Самарқанд аз ин шаъну эътибори инсонии худро билкул поймолшуда ҳисобида, як миқдори онҳо пойтахтро тарқ карданд.

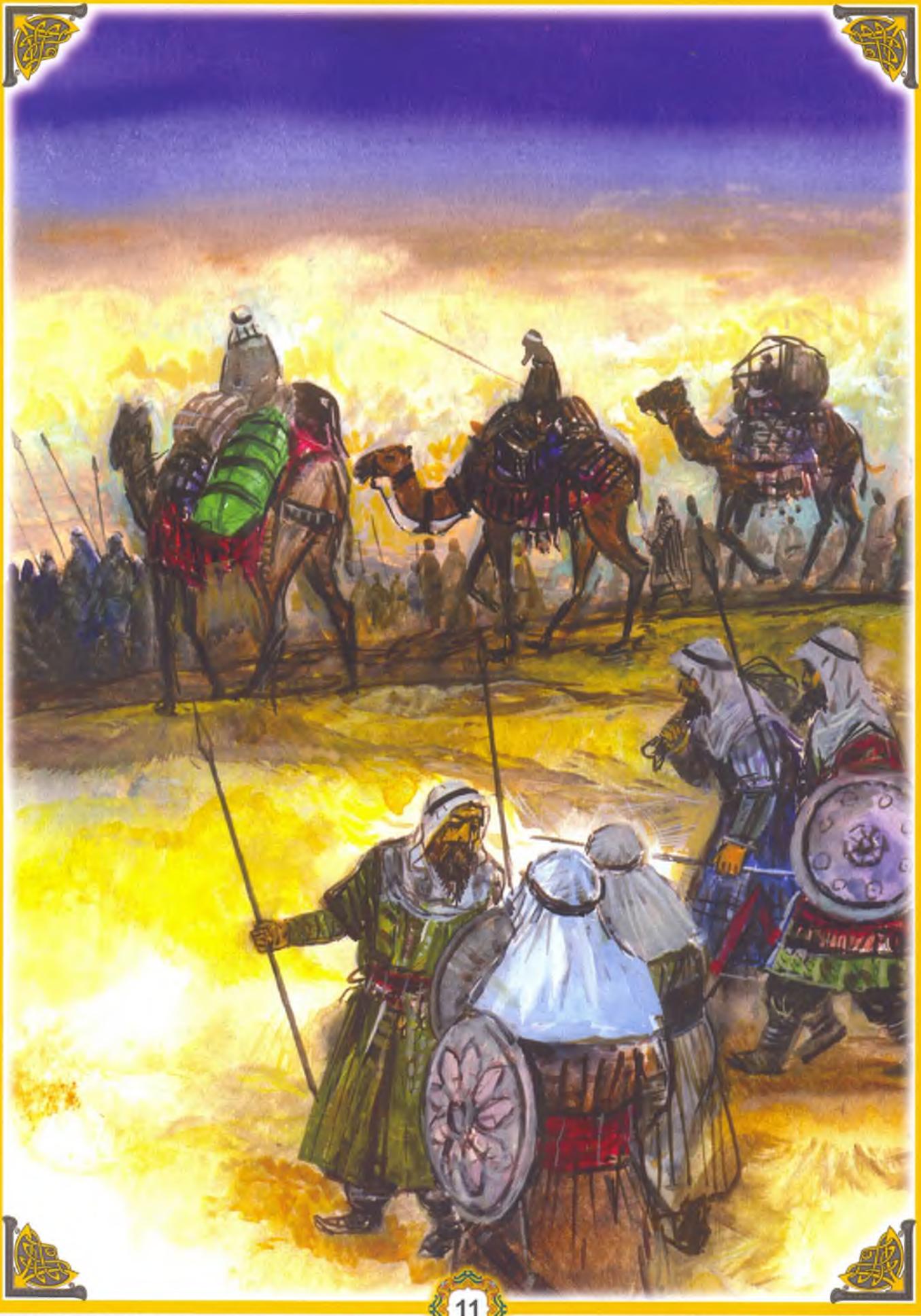
Вале онҳое, ки ҳанӯз дар Самарқанд монда буданд, бо аъроб забон ёфтани шуда, меғуфтанд: «бештари мо шуморо ва мазҳаби вобастаи шуморо пазируфтем ва аз рӯи мазҳаби шумо ва дини паямбари шумо, ғулом кардани инсон аз ҷониби инсон гуноҳи азим ба ҳисоб равад. Ва паямбари шумо Муҳаммади Мустафо (с) аввалин коре, ки карда, бардагони худро ва ғуломони худро раҳо намуда буд ва ҷонин амалро кори аз ҳама савоби муслимӣ шуморида буд, пас бармеояд инсонро ғулом кардани шумо алайҳи раъи паямбар бошад, яъне шумо зидди паямбари худ барҳостаед...»

Аммо аъроб, ки акнун бештари ҳудуди паҳнои Суғдзамиро тасарруф намуда буд, мақсади асосие, ки шиори худ дошт, дигар раҳм накардан буд ба суғдон ва инчунин сарвату ғановат ҷамъ овардан буд барои худ ва ҳатто инсонҳоро молу ғуломи худ эълон доштан буд, то шаҳомату шукӯҳ ва ғаррагиву такаббури худро зиёд ҷилванамо карда тавонад. Ҳуллас аъроб алайҳи фармудаи паямбари мӯҳтарами худаш дар суғдзамин ҳамоно ғорат мекард, сарватҷӯй дошт, одамонро моли худ карданӣ ва аз ин мӯҷиб онҳоро дасту по баста, бо оҳанҳои дар оташ тафта ба танашон тамға мезад.

(«Суғдоне, ки дар таърихи чандҳазорсола касе онҳоро боре ғулом карда натавониста буд, мо ғулом кардаем!»-манманиҳо доштанд аъроби омада.) Суғдон бештар арозу эътиroz карда, ба ҳар ҷониби олам парешон мешуданд ва қисмати бештари онҳо ба резиденсияи мавсимиӣ, яъне пойтахти мавсимии Суғд рӯй меоварданд, ки Панҷекат буд, яъне пойтахти дуввуми суғдиён буд ва дар иҳотаи кӯҳҳои осмонхарошу пурпечи Зарафшон мавзеъ дошт.

* * * *

Ва дар ин пойтахти дуввуми Суғд, яъне дар Панҷекат Деваштич афшин буд, яъне вай ҳокими мекард. Ва ў гурезагони Самарқандро ва гурезагони тамоми суғдзамиро ба ҳимояти худ гирифт. Ва барои ба ифоқа кашидани

рўйдоди номатлуб ва бар муросо кашиданчи ҹанчол Деваштич нахуст бо сарварони лашкари аъроб забон ёфтани шуд ва мардумро бо онҳо магариби дигар оштї андохтани буд ва барои ин шарт гузашт, лашкари аъроб тамғаи оташин заданро ба тани суғдон ва бедодиҳои дигарашибро нисбати онҳо хотима бахшида бошад. Ва барои эътимоди аъробро ба даст овардан, ки миёнаравии худаш алайҳи онҳо наҳоҳад будан, розӣ шуд, писари ягонаи худро, яъне Кӯҳбудро ҳамчун гаравгон ба лашкаргоҳи аъроб ба Самарқанд бурда монад, то ин кафолат бошад аз ҷониби худи Деваштич барои муросо ва оштї ҷустан ва ба ҳам овардани ду тарафи муқобил. Хуллас Деваштич, аввалан, роҳи дипломатие, ки дар ихтиёраш буд, истифода бурдани шуд.

Аммо баъди он, ки Деваштич розигии зани худ-Нанай, яъне Анаҳитаро гирифта, писарашибро ҳамчун кафолат ва гаравгон бурда, ба лашкаргоҳи аъроб монд ва ҳамроҳи завҷааш ба дини мубини ислом гаравид ва саҷдаву намозро ба даргоҳи Худованд, ҷониби Каъба ба ҷо овард, лашкари аз ғурур бодгирифтаи аъроб ислоҳ нашуд ва алайҳи суғдон ҳамоно бедодиро идома медод ва ҳатто ба тани онҳо бо оҳани тафта ва сурхкарда тамға мезад. Ва бӯи ғашовари сӯхтаи тани тамғазадаи суғдон ба ҳар ҷониб парешон мешуд, дилҳоро беҳузур мекард, сарҳоро ба гардиш меовард...

Суғдони боқимондаи Самарқанд ва суғдони қисмати истилошудаи кишвари Суғд бештар рӯ ба гурез меоварданд ва нафарони зиёди онҳо ба ризиденсияи мавсимӣ, яъне пойтаҳти дуввуми кишвар-ба Панҷекат меомаданд ва зери ҳимояти Деваштичу зани вай Нанай паноҳ бурдани мешуданд...

* * * *

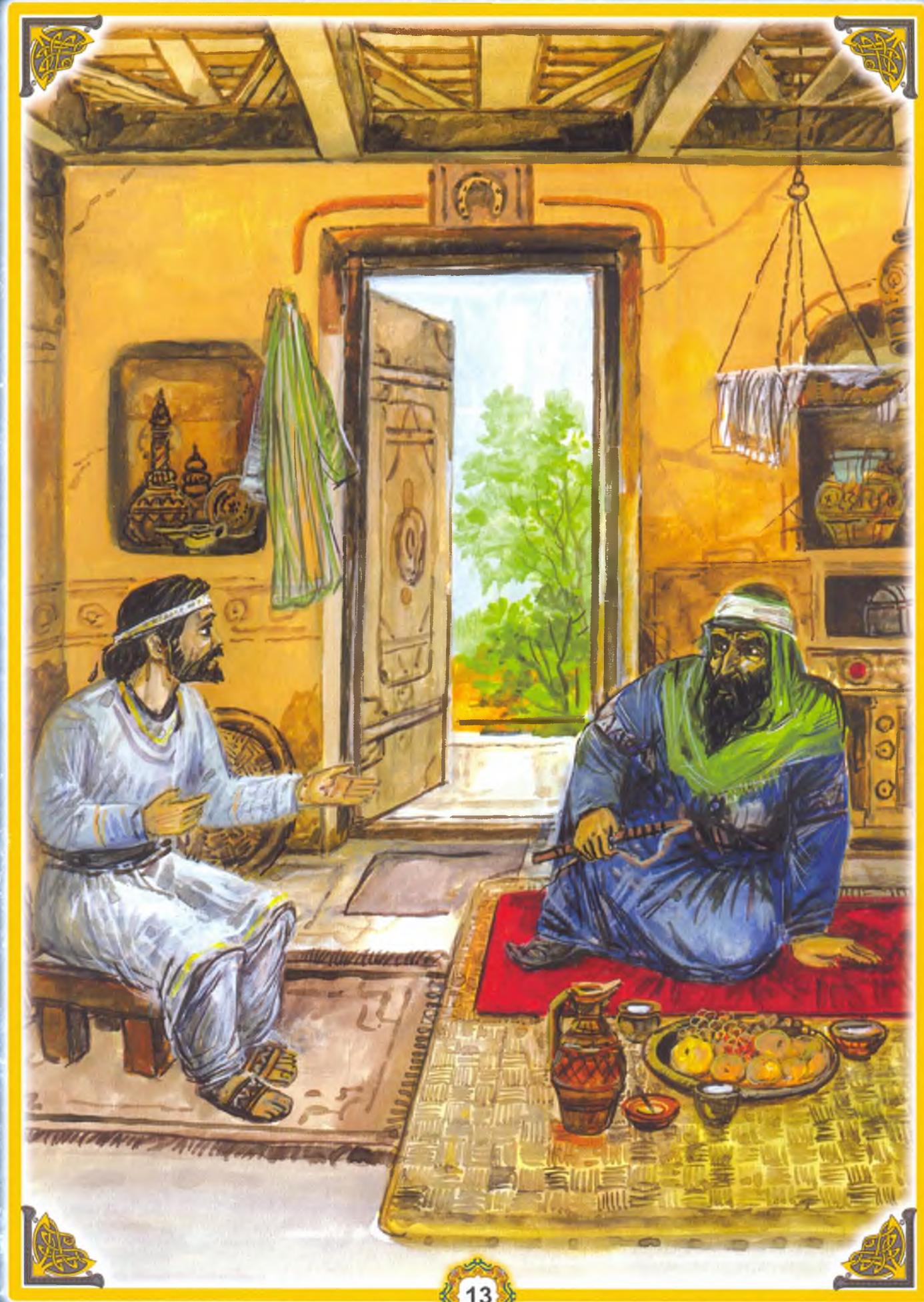
Хуллас кор аз кор гузашта буд ва барои Деваштич дигар илоҷ намонда буд, ғайри мардуми ба шӯромадаро равона кунад алайҳи рақиби пуртакаббур, ҳарчанд ин ба ҷониб писари дар Самарқанд – дар гарнizonи аъроб гаравгон мондаи худаш хатар ба бор меовард, ҳатто боиси кушта шудани писарак шуда ҳам метавонист. Вале Деваштич ғайри идомаи шӯриш дигар чорае наёфта буд.

Деваштич акнун ҳатто ҷониби заминҳои истилошуда, бо василаи намояндагони пинҳонамали худаш нома роҳӣ мекард, ки «мо – суғдон хуб сабр кардем, зиёд бардоштем, вале натиҷа надод, пас ба мубориза бояд барҳост барои ҳимояти шаъну эътибори инсонии худ ва шаъну эътибори миллати худ!»

Ҷониби Деваштич ва лашкари вай суғдони минотиқи гуногуни кишвар меомаданд ва ҳамроҳ мегаштанд ва мубориза торафт шиддат мегирифт.

Панҷекат аз ҷониби ин шӯришгарони шумораашон афзуда пойтаҳти рамзӣ, балки пойтаҳти аслии Суғди озодиталаб эълон гардид ва афшини (ҳокими) кенти Панҷ-Деваштич акнун ишҳиди (шоҳаншоҳи) тамоми Сугд-замин эълон шуд.

Шўриши суғдон бо сарварии Деваштич ва ҳамсафу ҳамсари вай – Нанай, яъне Анаҳита чунон пуртӯфон ва пуркина буд, ки империяи азими аъробро ба ларза овард.

Халифаҳои аъроб (хонаводай императорӣ) аз ҷамеи гӯшаву канори империяи азими худашон лашкарҳои пирӯзу ғолиби худро равона мекарданد ҷониби суғдзамиҳ, яъне алайҳи Деваштич.

Ва Деваштич, на вобаста ба камии силоҳи лашкар, бо ҷорагарӣ ва тадбир ва амалҳои ногаҳону барқсон ва ҷасорату ғайрати беҳамто ба лашкари душман зарбаҳои ҷонкоҳ мезад. Лашкаркашони аъроб ва лашкарҳое, ки ягон бор шикаст нахӯрда буданд, аз Деваштичу лашкари вай мағлуб мешуданд, ҳатто рӯ ба ҳазимат меоварданд, фавтидаи зиёд ва заҳмиёни худро дар майдони набард вомегузоштанд ва мегурехтанд, то ҷони бозмондаи худро раҳо дода тавонанд...

Ҳилофат-империяи аъроб аз ҷорагарӣ ва пирӯзиҳои Деваштичу дастаи вай ба ларзаи беш омада ва ором гирифта наметавонист.

Халифаҳои аъроб акнун бо саросемагии девонаворе, сарвату маблағи зиёдро дареф надошта, аз ҷамеи империяи азим артиши нав ба миён оварда, мусаллаҳ намуда, алайҳи Деваштичу сугдиёни барошуфта мефиристоданд...

Сарбозони Деваштич низ дар ҷангҳои тӯлонӣ ва шиддатгир шаҳид гашта, кам монда, захираи силоҳ ва ҳӯрокаву пӯшоки онҳо рӯ ба тамомшавӣ меовард, манбаи таъмини лашкар аз ғизо ва силоҳ фароҳу пуримкон набуд, ҳол он ки империяи азimu паҳнои аъроб имкониятҳои фаровону зиёд дошт барои афзудани лашкари худаш ва барои онҳоро бо силоҳу аслиҳа ва дигар лавозимоти ҷангӣ муҳайё намудан.

Дере нагузашта Деваштич маҷбур шуд, ба умқи қӯҳистон, ҷониби қӯҳандизи Myf қафо биравад, ки аз он баландиҳои осмонрас ҷангидан нисбатан осон ва камхарҷ буда.

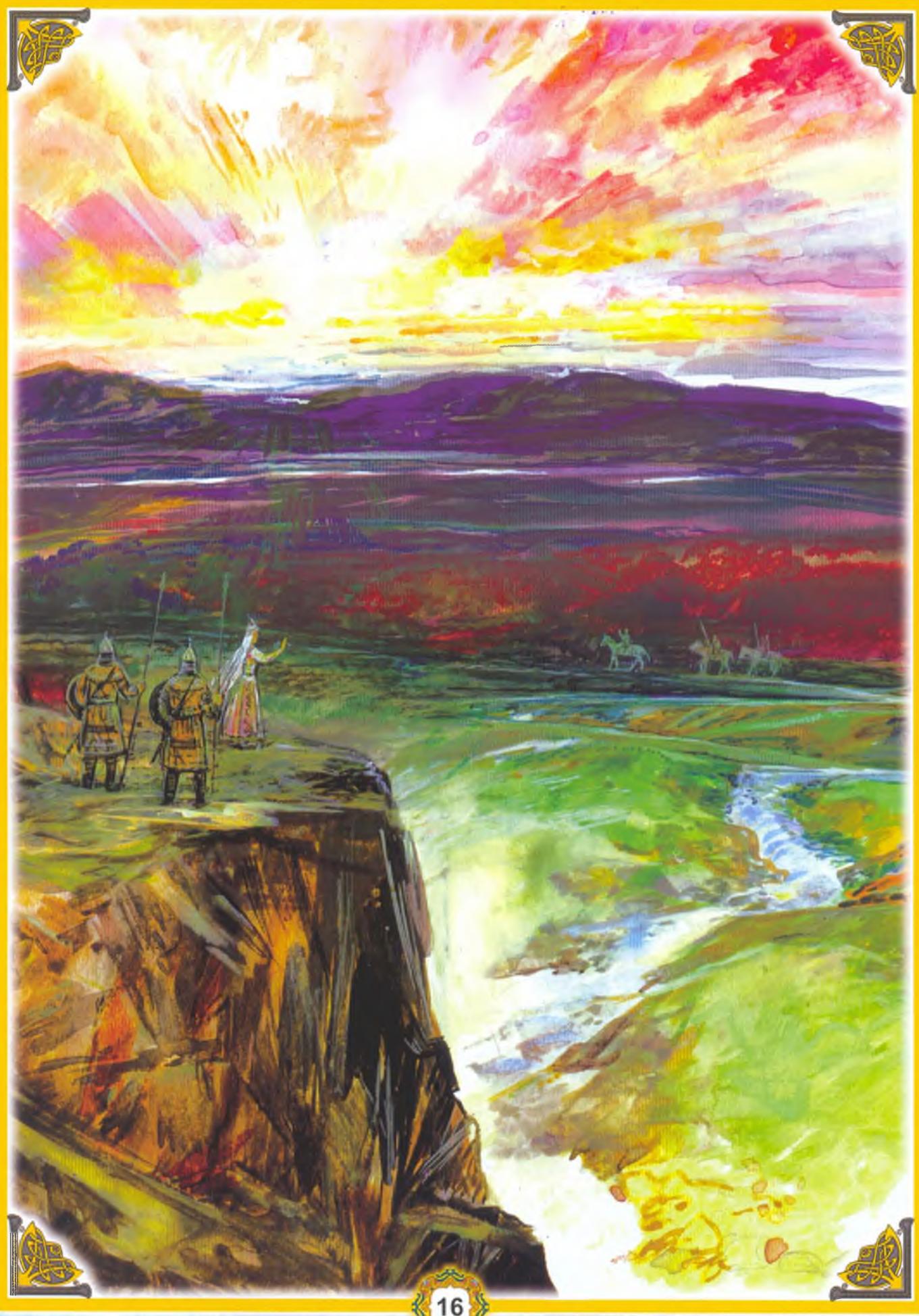
Деваштич мададу ёрии иловаро аз ҷониби шӯришгарони мавзеҳои дигари Суғдзамиҳ мунтазирий мекашид.

Вале роҳҳои омади мадад барои Деваштич, аз ҷониби лашкарҳои навини аъроб, ки яке думболи дигар ин ҷо мерасиданд, баста мегаштанд.

Фақат ҷангҳои шадид ҳанӯз идома доштанд, ҳарчанд лашкар ва силоҳи Деваштич кам мемонд, вале ҷорагарӣ ва сипоҳии вай ҳанӯз кор медод ва лашкари бешуморшудаи рақибро дар тарси ҳамешаҳӣ вомедошт.

Деваштич аз боиси торафт камшумор шудани дастааш ва нарасидани силоҳу ҳӯрок ва пӯшока маҷbur мешуд, баробари идомаи истодагарӣ ва идомаи исён, роҳи гуфтушунид ва музокиротро бо лашкари аъроб пеш

бигирад ва бо ин то ҳадде дами ҳүчуми рақибро муддате кунд карда битвонад.

Лашкари дар набардҳо хасташуда ва тарсхурдаи аъроб, ки ҳарос дошт Деваштич бо қадом чөрагарии дигар ва зарбаҳои ногаҳонии дигар ба онҳо шикасти навбатӣ ворид карда метавонад, ҳамчунин роҳи камхатар ва камхарҷ, яъне музокиротро қабул дошта буд.

Музокирот ба ҷонибе тоб меҳӯрд, ки тарафҳои муқобил ба ҳамдигар андак раҳм ва муросо карда бошанд.

Шарти асосӣ он буд, ки нафаре аз аъроб дигар ба тани суғдон тамға назанад, ғуломи худ насозад ва суғдзод дар ватанаш – Суғдзамин соҳибҳуқуқ ва озод монда бошад.

Шарти дигар он буд, ки ба Деваштич иҷоза шавад ба дидор ва сӯҳбати Халифаи Аъзами (императори) империяи аъроб ва хонадони вай расида бошад, яъне ба пойтаҳти ҳозираи империя – ба Димишқ биравад ва баъзе ҷигили масоилро, он ҷо, бо худи Халифа машварату ҳаллу фасл намояд ва баъзе ҷигилҳоро он ҷо бикшояд, ки вобастаи суғд замин бошад.

Барои бехатар ба Димишқ расидану дар амн баргаштани Деваштич, лашкарбарони дар Суғдзамин будаи аъроб масъул мебуданд ва бояд онро бечуну чаро таъмин мекарданд.

Шарти дигар ҳам буд, ки зидди ҳамяроқони Деваштич, баъди оштӣ шудану ба ҳаёти осоишта баргаштанашон сарбозони аъроб кордор нашаванд, сари кину буғзи собиқ ба ҷони онҳо қасд накунанд, ҳуқуқу зиндагии осоиштаи онҳоро арҷу эҳтиром гузоранд ва монанди ин ва монанди ин...

Вале азбаски Деваштич ба шарти сӯиқасд накардани лашкари аъроб ба ҷони ҳамяроқони худаш, баъди оштӣ шудан, он қадар эътимод надошт, аз ин боис лашкарашро бо сарварии ҳамсараш Нанай, яъне Анаҳита ҷониби кӯҳҳои осмонхарошу мӯҳташами Яғноб фиристод, ҳарчанд он ҷо зиндагӣ гузаронидан гарону саҳт буд, вале аз он ҷо ғелон кардани сангे кифоят мешуд, селҳои сангӣ ба миён биёд ва барои лашкари душман ҷавобу зарба бошад, яъне он ҷо, аз ҷиҳати муҳофизат ва истодагарӣ имконияти бештар дошт. Ба поён, ба ҷониби дараи Зарафшон, яъне ҷониби Панҷекату Самарқанд фаромадани лашкарашро Деваштич, то бозгашти худаш аз назди Халифаи Аъзами аъроб--аз Димишқ ба таваққуф мононда буд.

Хуллас Деваштич, бо тамоми лашкараш не, балки танҳо омад ба лашкаргоҳи аъроб, ба Самарқанд, ки варо мунтазирий мекашиданд. Чун лашкаркашони аъроб ба вай бо шубҳа ва суол менигаристанд, Деваштич чунин посух дардода буд:

–Аввал Халифаи Аъзамро бубинаму сари хулосаи созгор омада, ба ин эътимод бикунам, он гаҳ аз кӯҳпора фаровардани лашкари ман ва силоҳро ба замин гузоштани вай ба осонӣ ҳаллу фасл мейёбад...

Гайри ин дигар ҳарфе илова накарда буд, яъне Деваштич гуфтаҳо ва қарорашро тағир додан намехост, то бозгашташ аз Димишқ.

Лашкаркашони аъроб дигар илоч надоштанд, ғайри Деваштичро чониби Димишқ бурдан, ҳарчанд дар таҳи дили онҳо гумону шубҳа ба гардиш омада буд. Хосатан аз ин гуфтаи Деваштич хавотирии зиёд доштанд, ки «Халифаро бинаму ба сари хулосай дуруст биёем...» Магар дар Димишқ, дар мулоқоти худ, пешвои сүғдон доири лашкаркашони аъроб, бедодиҳои бемислу монанди онҳо дар Суғдзамин баъзе чизҳоро ошкор карданӣ нест барои Халифаи Аъзам? Хосатан он чиро ошкор карданӣ нест, ки Халифаи аъзами аъроб намедонад доири лашкардорони худаш дар Суғдзамин... Ва боз чун Халифа бинад, ки Деваштич марди баимон бошад ва ба даргоҳи Худованд, чониби қиблай имон ҳар рӯз панҷ вақт намоз мегузорад, он гаҳ дурӯғи дигари сарлашкарони аъроб ошкору аниқ мешавад. Зоро то маркази империя онҳо овоза бурда буданд, ки Деваштич кофару номусулмон аст ва алайҳи дини мубини ислом мечанганд ва ин мазҳабро ҳаргиз қабул намедорад.

Деваштич ҳам, таҳи дил, меҳост ба Халифаи аъзами аъроб фаҳмонад, ки лашкарҳои вай ва лашкардорони вай дар гӯшаҳои дурдасти империяи азимашон, ҳарчанд гӯё дар роҳи густариши ислом талош меварзанд. Яқинтараш чунин вонамуд мекунанд, аммо дар асл алайҳи фармудаи мазҳаб ва хилофи шариат ва хилофи фармудаи паямбар–Муҳаммад (с) ба корҳои ғайришаръӣ машғуланд ва аз пайи таъмини насфи худ ва аз пайи дарёфти ғановат шудаанд ва дар ин роҳ аз ягон бераҳмӣ ва гуноҳу қасофат даст намекашанд, ҳатто ба ғулом кардани одамон, ба танашон тамғаи оҳанӣ задан даст накашидаанд, ҳуллас фармудаи Худованди худашонро ва шариатро ва паямбари худро фаромӯш кардаанд ва ин бошад ба зиёни мазҳаб ва хилофат ва ба зарари ҳамаи қавму миллатҳое бошад, ки ба ҳудуди империя фаро гирифта шудаанд. Ва минбаъд идомаи чунин ношоямӣ вазъи кишвари паҳноро буғзланҷ ва муташшаниҷ ва тезу тунд мегардонад ва ба задухӯрд ва исёни нав мекашонад ва ҳаргиз оромӣ ва осудагӣ ва амнро намеоварад дар ҳудуди хилофат...

Ҳуллас басо дурӯғбоғӣ ва ботилиҳои лашкари аъроб ва сарлашкарони онро ва дигар фиристодагонро ошкор карданӣ буд Деваштич барои Халифаи аъзами аъроб ва хонаводаи вай...

Инро дарк мекарданд лашкаркашони аъроб, ки ҳамроҳи Деваштич мерафтанд. Мерафтанд чониби маркази империя, чониби хонаводаи Хилофат. Ва онҳо бештар ба изтироб меомаданд ва торафт дарк мекарданд; Деваштичро ба Димишқ бурдан ба сари худ бало овардан аст ва ҳатто аз мансаби худ ва аз дорамии худ сабукдуш ва маҳрум шуданро дорад...

Ва инро бештар мефаҳмиданд онҳо ва аз ин мӯҷиб пинҳонӣ аз пай қасди дигар мешуданд ва нақшаҳои гуногун мекашиданд ва чун рӯёргӯ бо Деваштичи пухтакори чорадон истодагарӣ карда наметавонистанд, шабе ногаҳон ба сари ин пешвои сүғдон, ки аз боиси ранҷи роҳи тулонӣ ҳаставу кӯфта гашта, пинак рафта буд, бирехтанд, варо заҳмӣ намуданд.

Деваштич, акнун, тани хуншоре дошта буд, вале нисфи саркардагони аъробро, ки ҳамроҳаш буданд ва ба қасди ҷонаш барҳоста буданд, аз миён бурд ва ба боқимондаҳо ҳанҷару шамшер ва муштони оҳанӣ мефаровард,

миқдоре аз онҳоро захму зарбҳои марговар мезад, вале дар ниҳояти ниҳоят худаш аз рехтани хуни зиёд bemadoru беҳол гардида, аз по биафтод...

Боқимондаи дастай аъроб, ки аз захму марг тасодуф халосӣ ёфта буданд, сари Деваштичро аз тан чудо намуда, андаруни халтаи намак гирифта, ҷониби Димишқ равона шуданд. Барои онҳо аз Деваштичи гӯёву зинда, Деваштичи беҳису безабон ҳазор маротиб авло буд, ки наметавонист сирру асрор ва ҷурму гуноҳи онҳоро ва бедодии бешумори онҳоро дар канораҳои дури империя ошкор карда тавонад.

Лашкаркашони аъроб ба Халифаи худ гуфтан меҳостанд, ки саре оварда, ки даҳсолаҳо империяи азимро ба ларза ва ҳарос ва ташвиш андохта буд. Меҳостанд бигӯянд, ки фарди лашкаркашони дигар шикаст дода натавонистаро-«душмани асосии исломро», (яъне Деваштичро) маҳз унҳо шикаст дода ва маҳв карда тавониста! Ҳуллас худашонро қаҳрамону ҷорадон ва ғолибу пирӯзи Деваштич вонамуд карда ва нишон додан меҳостанд, ҳарчанд Деваштич худаш омада буд, бо онҳо ҳамроҳ шуда буд ва баъзе ниятҳое дошта буд андаруни дил. Вале ин нафарон, яъне «қаҳрамонони нави аъроб» ҳатто ду дasti Деваштич, ки бурида андаруни ҳурчини намак оварда буданд, ба ду лашкаркаши собиқаи хилофат фиристоданд, яъне ҳамон лашкаркашон, ки онҳоро ва лашкари онҳоро ҷандин сол муқаддам Деваштич шикаст дода, гурезонда ва шармандаву шармсор карда буд ва боиси бе лашкар мондани ин нафарон ва боиси аз мартабаҳои баланд сабуқдӯш гаштани онҳо гардида буд. Дастҳои буридаи Деваштичро ба лашкаркашони собиқа фиристоданд, то бигӯянд: «ҳамин дастон аз шумо болотар буд, вале бинед, мо тавонистем онҳоро кӯтоҳ ва паст кунем...»

Ин муддавиён гумон доштанд бо кушта шудани Деваштич ёрону тарафдорони ин пешвои сүфҳо шикаста шуда ва рӯҳафтода гашта ва ноизу мағлуб мешаванд, ба тақдир тан дода, аз мубориза даст мекашанд...

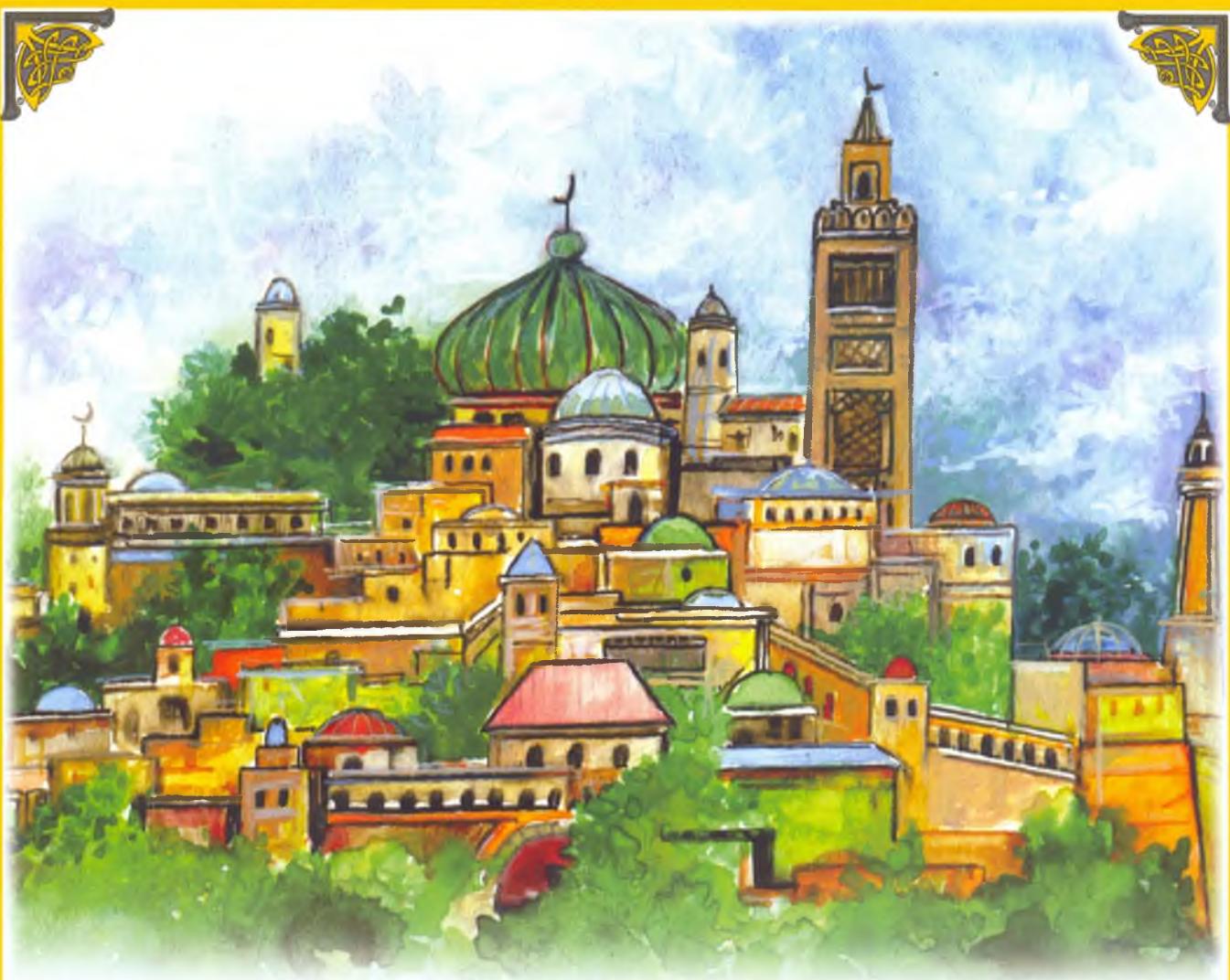
Ва кушта шудани Деваштич дар соли 722-и мелодӣ амалӣ шуда буд...

Дар Димишқ вобаста ба маҳв шудани Деваштич ва гӯё билкул шикаста шудани артиши вай пойтаҳтро ороста ва пероста ва зиёфатҳои азim ва дилхушиҳои думболадор ба миён меоварданд. Чунин базму тантана бояд, дар муддати сол, ҳар ҳафта, рӯзи истироҳат баргузор мегардид, ки ба мардуми империя аз ғалабаҳои ҳамешагии лашкари аъроб хотиррасон мекард, ҳосатан аз шикаста шудани Деваштичи сүфдӣ таъкид менамуд. Чунин тантанаҳо аҳамияти муҳими ташвиқотӣ-сиёсӣ доштанд барои зиндагии ҳозираи хилофати азim ва барои идомаи ҳастии он дарояндаи дигар.

Ва ҳазорон нафар, дар Димишқ, балки шумораи бештар мешитобиданд барои дидани сар ва дастони Деваштич. Ҳамон Деваштичи номвар, ки империяи азимро солҳо ба ларза ва воҳима андохта буд ва акнун сару дастони аз танаш ҷудошудаи вай тамошогаҳи ҳамагон гардида буда.

Ва тамошогарон ва базмиёни зиёфати пуршуқӯҳ маънӣ мебардоштанд, ки Деваштич, дар ҳақиқат, шикаст ҳӯрда ва пайравони вай ва лашкари вай ва ҳавоҳоҳони вай ба хоки сияҳ яксон гардида.

Ҳамин тавр гумон доштанд ҳамагон ин ҳангом.

...Вале тантанаву зиёфату шодиҳои вобастаи ба Димишқ расонда шудани сари бетани Деваштич ва ду дasti буридашудаи вай зиёд идома наёфт, зоро аз Суғдзамини дури дур яке пай дигар хабари шўришҳои навбатӣ расиданд ба поитахти хилофат ва империя ва сарварони варо ба ҳайрат ва шигифт ва таачҷуб, балки ҳатто ба ларза ва ҳарос оварданд.

Ва ин исёну гиревро пайравон ва тарафдорони Деваштич амалӣ мекарданд, балки амалӣ карда буданд бо сарварии зани вай Нанай, яъне Анаҳита.

Бале шўриши азим ва беҳамто аз нав сар зада буд дар Суғдзамини дурмонда. Ва он идома дошт алайҳи аъроб бо амвоҷҳои нав ба нав.

Ва ин ҳама ба ботил ва бофта будани овозаи мағлуб шудани суғдон ва маккор ва газофғӯ будани оварандагони сару дasti буридаи Деваштич гувоҳӣ медод, ваҳму ҳароси маркази империяро афзун мегардонд, нотинчиро дар кишвар бештар месоҳт. Ва ин амсоли оби хунук болои манманиву дуруғбоғӣ ва макру фиреби зумраи манфиатҷӯ ва худпасту худнамо рехта, оташи газофро ба якборагӣ ва фассӣ фурӯ нишонда тавониста буд.

Дар кӯҳистони Суғд исён ҳанӯз ҷӯш мезад, балки ба авҷҳои нав мебаромад ва ҷониби дараву паҳноҳои кишвар доман мекашид.

Ҳамсари Деваштич, яъне Нанай, яъне Анаҳита бо чорагарии дигар, хилофатро ба ларзай дигар андохта буд, яъне вай ҳамроҳи чил зани суғдӣ, либоси ҷиғдаи гадоён ба бар карда, ба Самарқанд, ки ҳанӯз маскангаҳи асосии лашкари аъроб буд, ворид гардид, баъдан аз зери пироҳан тегу ҳанҷар кашида, фарзанди ягонаи Деваштичро, яъне Кӯҳбудро аз зиндон ҳалосӣ бахшид, бо чораву тадбири дигар аз думбол зиёда аз сад куштаи аъроб боқӣ гузошта, ин бонувони суғдӣ ба самти қӯҳистон ва ҷониби шӯришгарон баргашта тавониста буданд.

Чунин ҳучуми ногаҳони занони суғдӣ, аз ҷониби онҳо кушта шудани зиёда аз сад сарбози рақиб ба тани империяи азими аъроб амсоли табларза давид, ки ист намекард ва намекард.

* * * * *

Нанай писари худро, ки аз тухмаи Деваштичи чорагару азизи дилаш буд, ҳалосӣ бахшида, бо ин васила, мададгори нав ва баэътимоди дигар пайдо карда тавониста буд...

Шӯриши сӯғдон бо сарварии занни Деваштич ва писари наврасу пурчакорати вай – Кӯҳбуд бо мавҷҳои пуртӯфон ҷӯш мезад ва ҷӯш мезад.

* * * * *

Ва он чунон шиддат гирифт, ки Халифаи аъзами аъроб дасту по ҳӯрда, ҳисобашро гум кард ва барои аз иштибоҳ раҳой ёфтани, сари эҳсос, дигар илоҷ наёфт, ғайри он, ки фармуд, нафарони сару дasti Деваштичро оварда, дурӯғу газофро паҳн карда ва империяи азимро ба иштибоҳ андохтаро, аз мансаби ишғолкардаи унҳо барканор намуда, ба маҳбас кашида шаванд.

Ва чун шӯриши сӯғдон ба авҷҳои нав ба нав мерасид, Халифаи Аъзам фармуд забони онҳое, ки баробари сари Деваштич дурӯғу газоф оварда буда ва Халифаву Хилофатро ба иштибоҳ андохта буда ва пасон шармсor карда буда, кӯтаҳ намуда, соҳибони дастҳои дasti Деваштичро бурида оварда, бурида шуда, сари онҳоро, дар зиндон, амсоли сари Деваштич аз тан чудо биқунанд...

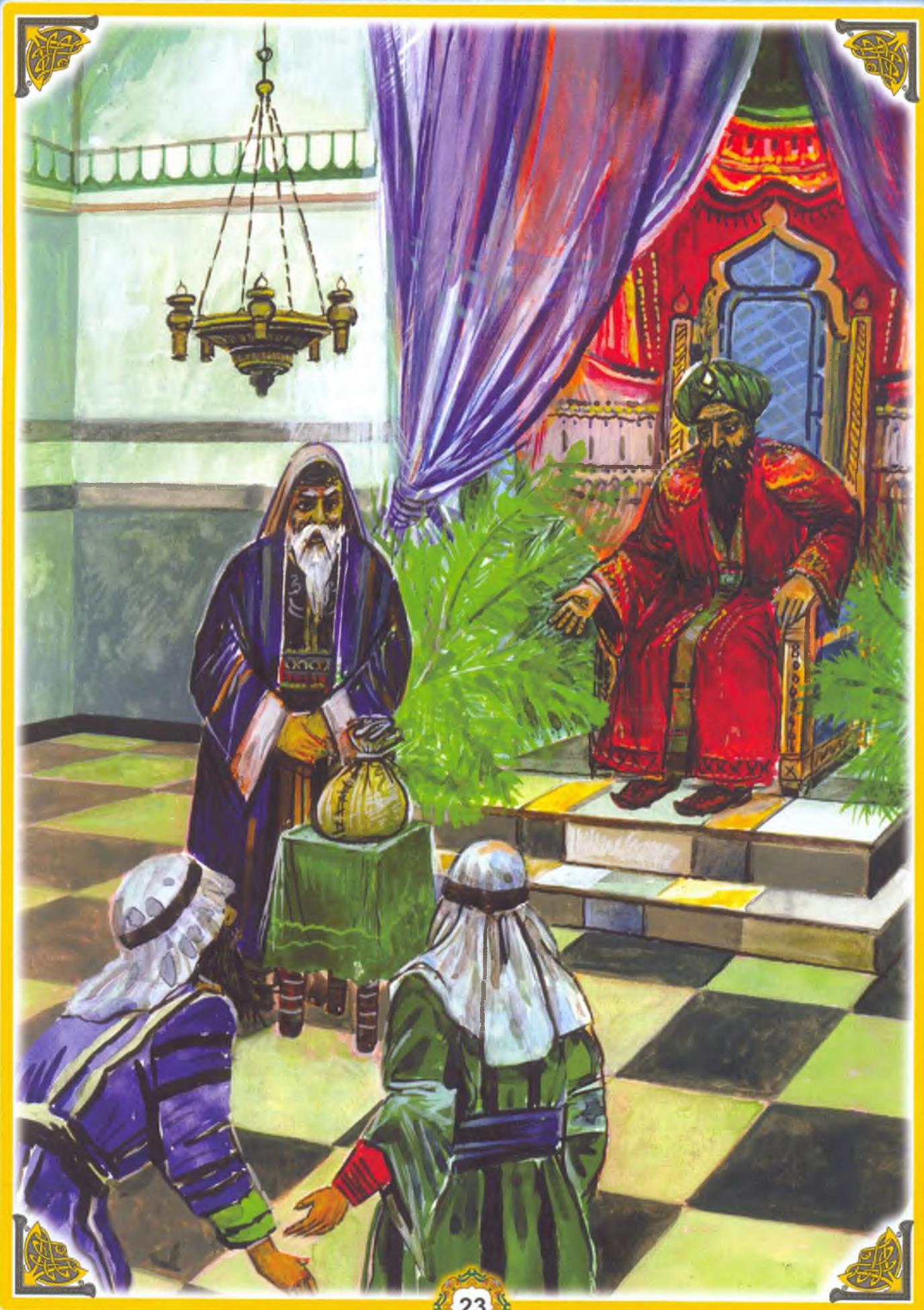
Халифаи аъроб бо чунин қурбонӣ шармандагиву дуруғбофии шариконашро пинҳон ва вазъи басо тезутунд ва муташанниҷу нооромшудаи империяи азимро андак сабук намуда, то ҳади эътидол кашидан меҳост... Бале ба чунин қурбонӣ рафта буд, империяи азим дигар илоҷ наёфта...

Ва чунин қурбонӣ дар роҳи ислом буд ва барои он буд, ки аз ҷурму газофу дуруғбофии чанд нафар ва ё гурӯҳи манфиатҳоҳ густариши мазҳаб дар паҳнон олам боздошта нашавад ва мардуми муслими ба муслимшудаи дигар аз рӯи бародархондагӣ ва баробарӣ ва ихлосу имон ва ҳурмату эҳтиром рафтор карданро омӯзад.

* * * * *

...Диловарии Деваштичи хушном ва пайравони вай баҳри ҳифзи номуси инсонӣ ва ватандорӣ вирди забони оламиён мешуд ва лашкари аъроб аз идомаи нав гирифтани шӯриши азим ба ҳарос омада, барои ба сӯғдон

амсоли пешина зулму ситам кардан ҳарос мекашид ва хоса дигар ҳад наме- ёфт бо оҳани тафта ба тани суғдизода тамға бизанад ва онҳоро ғуломи тамғадори худаш эълон дошта бошад.

Ҳамчунин тангаву пулҳое, ки дар он ном ва сурати Деваштичи хушном ва Нанайи диловар ва писари онҳо Кӯҳбуд сикка зада шуда буд, ҳамоно дар Суғдзамин, ҳамчун пули расмӣ мавриди истифода қарор дошт ва лашкари аъроб аз маън кардани онҳо ҳарос мекашид, балки ба ин кор умуман даст намезад.

Аъроб дигар илоҷ надошт ғайри ба шарти суғдон ва хоҳиши онҳо эҳтиром овардан ва риоя кардани ҳуқуқҳои инсонӣ ва озодии онҳоро гиромӣ доштан.

Шӯриши Деваштич ва пайравони вай ҳалқеро аз бардоштани номи ғуломӣ ва бори ғуломӣ ва нанги бадномӣ раҳой бахшид ва империяи азимро водошт ба ҳалқҳои қӯҷактари ҳудуди тасарруфкардаи худ бо дипломатияи хос ва эҳтироми нозукона рафтор карданро пеша карда бошад ва шиори «мӯъмин бародари мӯъмин» на танҳо дар забон бошад, балки дар амал ҷорӣ гардад.

* * * * *

Қисмате аз ҳамроҳони Деваштич, ки ба ҷониби қӯҳистони Яғnob фирорӣ шуда буданд, дар паноҳи қуллаҳои осмонхароши он ҷо зиндагиро идома медоданд, ҳарчанд дигарон баъди барқарор шудани шаъну эътибор ва ҳуқуқи инсонии худ ва амну осудагӣ ба дараву паҳно ва рустою шаҳристонҳои қадимаи худ баргашта, аз пайи зиндагии рӯзмарра мешуданд.

* * * * *

Ва онҳое, ки дар қӯҳистони Яғnob монда буданд, дар тӯли қариб ҳазору ҷаҳорсад сол забони Деваштич ва Нанай ва лаҳни писари онҳо--Кӯҳбудро, ҳуллас забони суғдиро маҳфуз доштанд ва то қарни бистуяк ҳам расонида тавонистанд. Ва забони суғдӣ, то ҳанӯз, дар Яғnobакӯҳ ва Яғnobдараи Тоҷикистон маҳфуз мондааст.

* * * * *

Ва дар пойтаҳти Деваштич, яъне дар пойтаҳти онвақтаи суғдзамини исёни, яъне дар Панҷекат суғдоне, ки баъдтар номи тоҷикро, яъне тоҷдорро гирифта буданд, пайкараи азими ин абармарди таърихири, дар ояндаҳои дури дур соҳтанд ва афроҳтанд. Дар ин пайкара ду дasti ба ҳаво бардоштаи Деваштич мардумро ба ҳушёри ҳифзи ному нанги инсонӣ ва ҳифзи номуси миллӣ ва барои тобеъ нашудан ва бандай бегона нашудан даъват мекунад ва ҳамчунин ҳидоят месозад ба фатҳу зафарҳои нав ва часорат-мандиву чорадонӣ ва чорагарӣ ва пешравӣ ва ҳушёри ва инчунин ҳидоят месозад ҷониби ояндае, ки аз истиқболи комили комил ҳолӣ набошад...

Абдурофеъ РАБИЗОДА «Ориёдухтар § Деваштич»

Душанбе, хиёбони Саъдии Шерозӣ 16,
ТҶБ «Истиқбол» – 2008.

Myaccus:

ва мұхаррир: Латофати Кенча

Мусаввир: Абдусалом Абдуллоев

Мусаххех: Ганчина Муллочонова

Ороишгар ва тарроҳ: Комрони Раҳмонзод

Ба чоп супорида шуд 25.08.2008. Ба чопаш имзо шуд 30.08.2008. Андозаи 60x84¹/₁₆.

Чузъи чопӣ 6,0. Теъдод 5000.

Нархаш шартномавӣ.

Дар интишороти «Mega» (Туркиё) чоп шудааст.

КИТОБРО ДАР МУХЛАТИ КАЙДШУДА БАРИАРДОНЭД

ISBN 978-99947-53-23-9

A standard linear barcode located in the bottom right corner of the page, corresponding to the ISBN provided above it.

9 789994 753239